

Mocarstwowość ekonomiczna Wielkiej Brytanii. Rola londyńskiego City w budowaniu przestrzeni geoeconomicznej

Barbara Regulska-Ingiewicz

Uniwersytet Warszawski

Celem artykułu jest analiza stanu gospodarki Wielkiej Brytanii ze szczególnym uwzględnieniem sektora usług finansowych oraz roli, jaką odgrywa on w budowaniu współczesnej mocarstwowej pozycji Wielkiej Brytanii na świecie.

Artykuł jest próbą odpowiedzi na dwa główne pytania badawcze: czy Wielka Brytania jest mocarstwem ekonomicznym o znaczeniu międzynarodowym, które dzięki sile swojej gospodarki jest w stanie kształtować przestrzeń geoeconomiczną? Czy londyńskie City jako emanacja brytyjskiego sektora usług finansowych pełni funkcję filaru brytyjskiej przestrzeni geoeconomicznej? Odpowiedzi na powyższe pytania pozwolą na weryfikację przyjętej hipotezy, która mówi, że podstawą współczesnej mocarstwowości Wielkiej Brytanii jest londyńskie City pełniące funkcję globalnego centrum finansowego. Odgrywa ono kluczową rolę w budowaniu przestrzeni geoeconomicznej.

Słowa kluczowe: przestrzeń geoeconomiczna, mocarstwowość ekonomiczna, sektor finansowy Wielkiej Brytanii, londyńskie City, centrum finansowe, siła.

Historyczna mocarstwowość Wielkiej Brytanii, tak polityczna, jak gospodarcza, wydaje się niepodważalna. Przez stulecia monarchia brytyjska panowała nad dużą częścią globu, zajmując strategiczne terytoria bądź używając siły i wymuszając na krajach słabszych działania zgodne z jej polityką imperialną¹. Źródłem brytyjskiej mocarstwowości była nie tylko przemyślana ekspansja handlowa i korzyści z niej

Barbara Regulska-Ingiewicz – doktor, Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego.

¹ Więcej na temat historycznej mocarstwowości Wielkiej Brytanii: J. Williams, *British Commercial Policy and Trade Expansion 1750–1850*, Clarendon, Oxford 1972; P. O'Brien, G.A. Pigman, *Free trade, British hegemony and the international economic order in the nineteenth century*, „Review of International Studies” 1992, vol. 18, nr 2, s. 89–113; J. Go, *Patterns of Empire: The British and American Empires, 1688 to the Present*, Cambridge University Press, Boston 2011; R. Dacey, *Nineteenth century Britain as a subtle commercial hegemon*, „Synthese” 1997, vol. 113, nr 2, s. 205–2016; J. Davis, *A reconsideration of Britain as commercial hegemon in the nineteenth century*, „Synthese” 1997, vol. 113, nr 2, s. 195–203; C.R. Schenk, *Britain in the world economy*, w: P. Addison, H. Jones (red.), *A Companion to Contemporary Britain: 1939–2000*, Blackwell, Oxford 2005, s. 463–481.

płynące, ale również fakt, iż Anglia stała się ośrodkiem budowy kapitalizmu i tworzenia nowych form gospodarowania, organizowania produkcji, akumulacji kapitału oraz tworzenia ram prawnych dla indywidualnej działalności gospodarczej. Wraz z rozwojem londyńskiego City² to sektor usług finansowych i profesjonalnych stał się filarem oraz motorem brytyjskiej gospodarki, a także źródłem jej siły w skali globalnej. Z uwagi na kluczową rolę tego sektora kryzys finansowy z 2008³ r. wpłynął nie tylko na londyńskie City, ale też na funkcjonowanie całej gospodarki brytyjskiej. Doprowadził do zahamowania produkcji i wzrostu gospodarczego oraz zwiększenia poziomu bezrobocia.

Celem artykułu jest analiza współczesnego stanu gospodarki Wielkiej Brytanii ze szczególnym uwzględnieniem sektora usług finansowych oraz roli, jaką odgrywa on w budowaniu mocarstwowej pozycji Wielkiej Brytanii na świecie. Przedmiotem badań będzie nie tylko przybliżenie wielkości istotnych parametrów makroekonomicznych, ale też porównanie ich ze wskaźnikami innych państw i wskazanie pozycji Wielkiej Brytanii w międzynarodowym systemie gospodarczym. Zagadnienie to wydaje się obecnie szczególnie interesujące z uwagi na decyzję Wielkiej Brytanii o wyjściu z Unii Europejskiej⁴, gdyż stanie ona wtedy przed koniecznością zredefiniowania własnej roli w międzynarodowym systemie gospodarczym jako autonomiczny podmiot, a nie część bloku.

Artykuł jest próbą odpowiedzi na dwa główne pytania badawcze: czy Wielka Brytania jest mocarstwem ekonomicznym o znaczeniu międzynarodowym, które dzięki sile swojej gospodarki jest w stanie kształtować przestrzeń geoeconomiczną? Czy londyńskie City jako emanacja brytyjskiego sektora usług finansowych pełni funkcję filaru brytyjskiej przestrzeni geoeconomicznej?

² City of London – nazwa odwołująca się do światowego centrum finansowego mieszczącego się w Londynie. Należy pamiętać jednak, że z uwagi na internacjonalizację sektora finansowego przestrzeń ta jest rozproszona i nie ogranicza się wyłącznie do geograficznej dzielnicy Londynu, ale obejmuje obszar działania przedsiębiorstw zarejestrowanych bądź mających swoją siedzibę w tym miejscu. W wywiadzie dla „Pulsu Biznesu” burmistrz City Andrew Parmley stwierdził, że londyńskie City powinno się postrzegać jako dobro europejskie z uwagi na jego rolę w europejskim rynku kapitałowym; *Londyńskie City to dobro europejskie*, artykuł z 27.06.2017 r., <https://www.pb.pl/> (data dostępu: 3.07.2019).

³ Więcej na temat kryzysu finansowego: W. Nawrot, *Globalny kryzys finansowy w XXI wieku. Przyczyny, przebieg, skutki, prognozy*, CeDeWu Wydawnictwa Fachowe, Warszawa 2009; A. Buckley, *Financial Crisis: Causes, Context and Consequences*, Pearson, New Jersey 2011; M. Bussiere, J. Imbs, R. Kollmann, R. Ranciere, *The financial crisis: Lessons for international macroeconomics*, „American Economic Journal: Macroeconomics” 2013, vol. 5, nr 3, s. 75–84; A. Khademian, *The financial crisis: A retrospective*, „Public Administration Review” 2011, vol. 71, nr 6, s. 841–849; J. Crotty, *Structural causes of the global financial crisis: A critical assessment of the ‘new financial architecture’*, „Cambridge Journal of Economics” 2009, vol. 33, nr 5, s. 563–580.

⁴ Więcej o referendum w sprawie Brexitu: S. Fisher, A. Renwick, *The UK’s referendum on EU membership on June 2016: How expectations of Brexit’s impact affected the outcome*, „Acta Politica” 2018, vol. 53, nr 4, s. 590–611; H. Clarke, M. Goodwin, P. Whiteley, *Brexit. Why Britain Voted to Leave the European Union*, Cambridge University Press, Cambridge 2017.

Odpowiedzi na powyższe pytania pozwolą na weryfikację przyjętej hipotezy, która mówi, że podstawą współczesnej mocarstwowości Wielkiej Brytanii jest londyńskie City odgrywające rolę globalnego centrum finansowego. Jest ono kluczowym elementem w budowaniu przestrzeni geoeconomicznej.

Narzędziem teoretycznym zastosowanym do analizy powyższej kwestii jest metoda indukcyjna. Pozwoliła ona sformułować prawidłowości i uogólnienia na podstawie zebranego materiału w zakresie stanu brytyjskiej gospodarki po kryzysie finansowym oraz roli, jaką odgrywa sektor usług finansowych. Istotne znaczenie miała również analiza statystyczna, niezwykle pomocna w badaniu problemów ekonomicznych, polegająca na zbieraniu, a następnie szczegółowej analizie danych statystycznych⁵. Badanie zostało oparte na teorii geoeconomii, gdyż umożliwia ona umiejscowienie poszczególnych parametrów gospodarczych, w tym przede wszystkim danych dotyczących sektora usług finansowych, w szerszym kontekście międzynarodowym i sformułowanie wniosków na temat ich znaczenia dla potęgi Wielkiej Brytanii.

W celu dokonania rzetelnej i przejrzystej analizy problemu przyjęta została następująca struktura artykułu. W pierwszej części przedstawiono ogólne założenie metodologiczno-analityczne. W drugiej omówiono potencjał gospodarki Wielkiej Brytanii, ze szczególnym uwzględnieniem tych dziedzin, w których kraj ten ma przewagę nad pozostałymi uczestnikami stosunków międzynarodowych. Część trzecia poddaje analizie rolę londyńskiego City w kształtowaniu przestrzeni geoeconomicznej. W podsumowaniu artykułu zawarte zostaną wnioski w postaci odpowiedzi na postawione pytania badawcze.

Założenia modelu analitycznego

Kwerenda literatury przedmiotu wskazuje, że przedstawiona w artykule problematyka nie jest szeroko podejmowana w piśmiennictwie. Istnieje luka badawcza w zakresie współczesnej mocarstwowej pozycji Wielkiej Brytanii, która obejmowałaby analizę sytuacji gospodarczej Wielkiej Brytanii ze szczególnym uwzględnieniem sektora usług finansowych oraz jego implikacji w odniesieniu do zagranicznej polityki ekonomicznej i pozycji Wielkiej Brytanii w międzynarodowym systemie gospodarczym. Istnieje wiele pozycji opisowych, które obejmują te zagadnienia częściowo, ale nie koncentrują się one na roli Wielkiej Brytanii w systemie globalnym oraz wykorzystaniu zasobów ekonomicznych w tworzeniu przestrzeni geoeconomicznej. Z tego względu w artykule wykorzystanych zostało, obok monografii oraz artykułów naukowych, wiele raportów i materiałów źródłowych, które były bardzo cennym źródłem wiedzy na temat współczesnej sytuacji gospodarczej Wielkiej Brytanii oraz prognoz na przyszłość. Aktualność tematu oraz konieczność zebrania możliwie najbardziej aktualnych danych

⁵ J. Zieliński, *Metodologia pracy naukowej*, Oficyna Wydawnicza Aspra-JR, Warszawa 2012, s. 45.

makroekonomicznych zdeterminowała wykorzystanie zestawień i opracowań sporządzonych przez organizacje międzynarodowe, instytucje państwowe oraz think tanki⁶.

Dotychczasowe publikacje skupiają się na historycznej pozycji międzynarodowej Wielkiej Brytanii⁷. W wielu uwaga jest skoncentrowana na militarnych, a nie ekonomicznych filarach mocarstwowości⁸. Dyskusje na temat ewentualnego wyjścia Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej oraz konsekwencji tej decyzji stały się przesłanką do zwiększenia zainteresowania badaczy stosunków międzynarodowych gospodarką Wielkiej Brytanii. Powstało na ten temat wiele opracowań, ale skupiają się one przede wszystkim na skutkach gospodarczych w odniesieniu do Wielkiej Brytanii⁹, Unii Europejskiej¹⁰ czy globalnego systemu gospodarczego¹¹, a także prognozach na przyszłość. Publikacje traktujące o sektorze finansowym¹² analizują jego kształt, w dokładny sposób przedstawiają parametry ekonomiczne oraz relacje z globalnym systemem finansowym, ale nie omawiają roli, jaką odgrywa w budowaniu siły i pozycji

⁶ Istotną rolę odgrywają raporty brytyjskich instytucji rządowych, np. Department of International Trade, ale także organizacji, jak CityUK, think tanków, jak np. Peterson Institute of International Economics, firm doradczych, np. Deloitte, Ernst&Young czy organizacji międzynarodowych, jak Międzynarodowy Fundusz Walutowy czy Bank Światowy.

⁷ B. Eichengreen, *Explaining Britain's economic performance: A critical note*, „The Economic Journal” 1996, vol. 106, nr 434, s. 213–218; D. Robertson, *Britain in the World Economy*, Allen & Unwin, London 1954; A. Stein, *The hegemon's dilemma: Great Britain, the United States and the international economic order*, „International Organization” 1984, vol. 38, nr 2; J. Morrison, *Before hegemony: Adam Smith, American independence, and the origins of the first era of globalization*, „International Organization” 2012, vol. 66, s. 395–428; C. Mill, *Britain's elusive role in world politics*, „Journal of International Studies” 1979, vol. 5, s. 248–259.

⁸ J. Morris, *How great is Britain? Power, responsibility and Britain's future global role*, „The British Journal of Politics and International Relations” 2011, vol. 13, s. 326–347; D. McCourt, *Britain and World Power Since 1945: Constructing a Nation's Role in International Politics*, University of Michigan Press, Michigan 2016.

⁹ S. Dörry, *The geo-politics of Brexit, the euro and the City of London*, „Geoforum” 2017, vol. 85, s. 1–4; W. Chang, *Brexit and its economic consequences*, „World Economy” 2018, nr 41, z. 9, s. 2349–2373; T. Sampson, *Brexit: The economics of international disintegration*, „Journal of Economic Perspectives” 2017, vol. 31, nr 4, s. 163–184; S. Djankov, *The City of London after Brexit*, „Peterson Institute for International Economics Policy Brief” 2017, nr 17–9; P. Ijtsma, P. Levell, B. Los, *The UK's participation in global value chains and its implications for post-Brexit trade policy*, „Fiscal Studies” 2018, vol. 39, nr 4, s. 651–683.

¹⁰ S. Hix, *Brexit, Where is the EU-UK relationship heading?*, „Journal of Common Studies” 2018, vol. 56, s. 11–27; A. Belke, S. Ptok, *British-European trade relations and Brexit: An empirical analysis of the impact of economic and financial uncertainty on exports*, „International Journal of Financial Studies” 2018, vol. 6, nr 3, s. 1–22.

¹¹ A. Mold, *The consequences of Brexit for Africa: The case of the East African Community*, „Journal of African Trade” 2018, vol. 5, nr 2, s. 1–17; S. Wang, *Brexit challenge to globalization and implications for Asia: A Chinese perspective*, „Journal of East Asia & International Law” 2017, vol. 10, nr 1, s. 47–64.

¹² J. Christensen, N. Shaxson, D. Wigan, *The finance curse: Britain and the world economy*, „The British Journal of Politics and International Relations” 2016, vol. 18, nr 1, s. 255–269; F. Baier, P. Welfens, *The UK's banking FDI flows and total British FDI: A dynamic Brexit analysis*, „International Economics and Economic Policy” 2019, vol. 16, nr 1, s. 193–213; S. James, L. Quaglia, *Brexit, the City and the contingent power of finance*, „New Political Economy” 2019, vol. 24, nr 2, s. 258–271.

Wielkiej Brytanii na arenie międzynarodowej. Brak jest więc holistycznego podejścia do poruszanego w artykule tematu.

Zastosowana w pracy teoria geoeconomii jest według Edwarda Haliżaka „jedynym oryginalnym teoretycznym konceptem, jaki został stworzony w nauce stosunków międzynarodowych epoki post zimnowojennej”¹³. Jej istotą jest stwierdzenie, że państwa są najważniejszymi uczestnikami stosunków międzynarodowych, a ich relacje są oparte na konflikcie. We wzajemnej rywalizacji wykorzystują one instrumenty nie militarne, ale ekonomiczne, z uwagi na ich większą efektywność. Edward Luttwak zwraca uwagę, że metody handlowe prowadzenia polityki na arenie międzynarodowej są współcześnie nadrzędne w stosunku do instrumentów wojskowych¹⁴. Kluczową rolę w stosunkach międzynarodowych odgrywają zatem państwa kontrolujące przepływ kapitału, inwestycji oraz będące liderami innowacyjności¹⁵. W ujęciu geoeconomicznym przestrzeń międzynarodowa jest definiowana przez kryteria związane z produkcją, handlem, finansami i technologią¹⁶. Na materialną sferę tej przestrzeni składają się międzynarodowe struktury produkcji, wymiana międzynarodowa oraz technologie i innowacje, na sferę finansową natomiast przestrzeń akumulacji kapitału oraz przekształcania oszczędności w fundusze kapitałowe, a zatem rynek pieniężny, kapitałowy, kredytowy oraz instrumentów pochodnych¹⁷.

Zadaniem państwa jest kreowanie przestrzeni geoeconomicznej poprzez jego aktywność międzynarodową oraz innowacyjność¹⁸. Ma ona stworzyć państwu lepsze warunki rozwoju oraz zapewnić najwyższy poziom zatrudnienia największej części populacji¹⁹. Zasadniczym ograniczeniem działań państwa w przestrzeni geoeconomicznej jest koegzystencja z innymi podmiotami od jednostek po wielkie korporacje. Widoczne jest przesuwanie się władzy od państwa w stronę ośrodków ekonomicznych takich jak gospodarstwa domowe, banki, instytucje finansowe etc.²⁰ W przeciwieństwie

¹³ E. Haliżak, *Współzależność polityki i ekonomii w stosunkach międzynarodowych*, w: idem (red.), *Stosunki międzynarodowe XXI wieku. Księga jubileuszowa z okazji 30-lecia Instytutu Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Fundacja Studiów Międzynarodowych, Warszawa 2006, s. 35.

¹⁴ E. Luttwak, *From geopolitics to geo-economics: Logic of conflict, grammar of commerce*, „The National Interest” 1990/1991, nr 20, s. 17–23; P. Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict From 1500 to 2000*, Random House, New York 1987; S. Baru, *Geo-economics and strategy*, „Survival” 2012, vol. 54, nr 3, s. 47–59.

¹⁵ E. Luttwak, op. cit., s. 17.

¹⁶ E. Haliżak, *Geneza geoeconomii*, w: idem (red.), *Geoeconomia*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2012, s. 29.

¹⁷ Idem, *Pojęcie i istota przestrzeni geoeconomicznej*, w: idem (red.), *Geoeconomia*, op. cit., s. 41.

¹⁸ Idem, *Wstęp*, w: idem (red.), *Geoeconomia*, op. cit., s. 11.

¹⁹ E. Luttwak, *Turbokapitalizm*, tłum. E. Kania, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 2000, s. 127; więcej na temat celów geoeconomii: M. Wigell, *Conceptualizing regional powers' geoeconomic strategies: Neo-imperialism, neo-mercantilism, hegemony and liberal institutionalism*, „Asia Europe Journal” 2016, vol. 14, nr 2, s. 135–151.

²⁰ R. Cooper, *Is „Economic Power” a Useful and Operational Concept*, Working Paper Series, 2004, nr 04–02, s. 2.

do przestrzeni politycznej przestrzeń ekonomiczna jest zajmowana przez państwo jedynie w niewielkiej części²¹. Proces jej kształtowania jest efektem wzajemnego oddziaływania na siebie państwa oraz sfery biznesu²².

Strategia państwa nakierowana na budowę przestrzeni geoeconomicznej ma dwa główne cele. Po pierwsze, państwom zależy na wzmocnieniu własnej siły utożsamianej ze zwiększeniem bogactwa i uzyskaniem przewagi konkurencyjnej. Zgodnie z teorią geoeconomicznej to przewaga i bogactwo są emanacją siły państwa. Wykorzystane w tym celu narzędzia to akumulacja zasobów krajowych, przyciąganie czynników produkcji, a w szczególności technologii i kapitału, tworzenie przestrzeni atrakcyjnej dla inwestorów, kreowanie pozytywnego wizerunku oraz utrzymywanie wysokich wskaźników konkurencyjności²³. Drugim celem jest uzyskanie jak najszerszego dostępu do stworzonej wcześniej przestrzeni geoeconomicznej, czyli zasobów i czynników produkcji. Aby to osiągnąć, państwo musi prowadzić aktywną politykę wewnętrzną oraz zagraniczną nakierowaną na liberalizację handlu, przepływu kapitału, wprowadzać odpowiednie rozwiązania instytucjonalne i prawne w zakresie np. ochrony własności intelektualnej czy środowiska²⁴. Jakość prowadzonej polityki gospodarczej oraz stopień zintegrowania gospodarki państwowej z globalną ma zasadniczy wpływ na pozycję, siłę oraz rolę polityczną państwa na arenie międzynarodowej²⁵. Polityka liberalna, aby była skuteczna, musi obejmować wiele obszarów takich jak polityka podatkowa, inwestycje w badania naukowe, tworzenie atrakcyjnej przestrzeni biznesowej czy też polityka handlowa w zakresie dóbr i usług²⁶. Oznacza to, jak twierdzi Rafał Ulatowski, że państwa o nieefektywnej gospodarce nie mogą odgrywać roli mocarstwa²⁷.

Wyszczególniona przez Susan Strange tzw. *structural power* to władza, która umożliwia kształtowanie i wpływanie na kształt globalnej polityki ekonomicznej, w której inne państwa, ich instytucje oraz przedsiębiorstwa muszą prowadzić swoją działalność²⁸. Władza ta modeluje przestrzeń na poszczególnych rynkach, determinuje sposób działań, kształtuje ramy, w których państwa wchodzą w interakcje ze sobą, z przedsiębiorstwami i obywatelami²⁹. Charakterystyczne dla siły ekonomicznej jest, że wywierany na innych wpływ nie wykorzystuje narzędzi militarnych, ale ogranicza się do możliwości arbitralnego nagradzania lub karania drugiej strony w zależności

²¹ E. Luttwak, *Turbokapitalizm*, op. cit., s. 129.

²² Więcej: S.A. Cohen, *Geoeconomics: Lessons from America's mistakes*, Working Paper, 1992, nr 42; S. Strange, *States and Markets*, Pinter, London 1999.

²³ E. Haliżak, *O istocie geoeconomicznego działania*, w: idem (red.), *Geoeconomia*, op. cit., s. 48.

²⁴ Ibidem.

²⁵ P. Dicken, *Global Shift. Reshaping the Global Economic Map in the 21st Century*, Sage, London 2003, s. 9.

²⁶ B. Babić, *Geo-economics, reality and science*, „Megatrend Review” 2009, vol. 6, nr 1, s. 43.

²⁷ R. Ulatowski, *Analiza porównawcza polityki energetycznej importerów i eksporterów surowców energetycznych na podstawie Niemiec i Arabii Saudyjskiej. Perspektywa geoeconomiczna*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2016.

²⁸ S. Strange, op. cit., s. 25.

²⁹ Ibidem.

od tego, czy jej zachowanie jest pożądane, czy też nie³⁰. Podobnie twierdzi David Baldwin, który w definicji mocarstwa ekonomicznego zaznacza, że starania rządu nakierowane na wywarcie wpływu opierają się głównie na instrumentach, których cenę można wyrazić w pieniądzu³¹.

Z powyższych rozważań wynika, że istotne są dwa elementy mocarstwa: w ujęciu geoeconomicznym; są nimi potencjał państwa oraz jego możliwy wpływ na przestrzeń międzynarodową³². Pierwszy obejmuje ogół materialnych finansowych i technologicznych aktywów, jakimi dysponuje kraj i które stanowią bazę dla międzynarodowej aktywności państwa ukierunkowanej na realizację określonych celów. W przypadku drugiego akcent jest położony na oddziaływanie na rozwój i funkcjonowanie gospodarki światowej i jej poszczególnych podmiotów.

Potencjał gospodarczy i przewaga konkurencyjna Wielkiej Brytanii

Powyższe rozważania w świetle teorii geoeconomii wyraźnie wskazały na istotną rolę czynnika ekonomicznego, a nie militarnego, w budowaniu silnej pozycji międzynarodowej państwa. Przywoływana wcześniej siła państwa była emanacją przewagi oraz bogactwa. Aby ocenić te dwa elementy, a w konsekwencji potencjał gospodarczy Wielkiej Brytanii, niezbędna będzie analiza czynników makroekonomicznych. Z uwagi na ograniczenia rozmiaru tej pracy przedstawione poniżej parametry z pewnością nie obejmują wszystkich istotnych aspektów w zakresie potencjału brytyjskiej gospodarki, ale zostały dobrane zgodnie z logiką rozumienia dwóch filarów budowania przez państwo przestrzeni geoeconomicznej przedstawionej w pierwszym punkcie.

W 2017 r. PKB według parytetu siły nabywczej wyniósł 2,92 bln dolarów, co plasowało Wielką Brytanię na dziewiątym miejscu wśród największych gospodarek świata³³. Wzrost gospodarczy wynosi w ostatnich latach około 2%, co daje temu krajowi dopiero 166 miejsce wśród najszybciej rozwijających się gospodarek świata³⁴. Nie jest on zatem bardzo dynamiczny, ale stały, dzięki czemu umożliwił gospodarce brytyjskiej powrót do poziomu sprzed kryzysu finansowego. Według wskaźnika Prousta skonstruowanego przez miesięcznik „The Economist” gospodarka brytyjska w wyniku kryzysu cofnęła się w rozwoju i jeszcze w 2012 r. znajdowała się na poziomie notowanym w 2004 r.³⁵ Chwilowy spadek PKB Wielkiej Brytanii był spowodowany ogromnym uzależnieniem gospodarki od sektora usług finansowych, który najbardziej ucierpiał podczas kryzysu. Obecnie widoczny jest powrót do tendencji wzrostowej.

³⁰ R. Cooper, op. cit., s. 2.

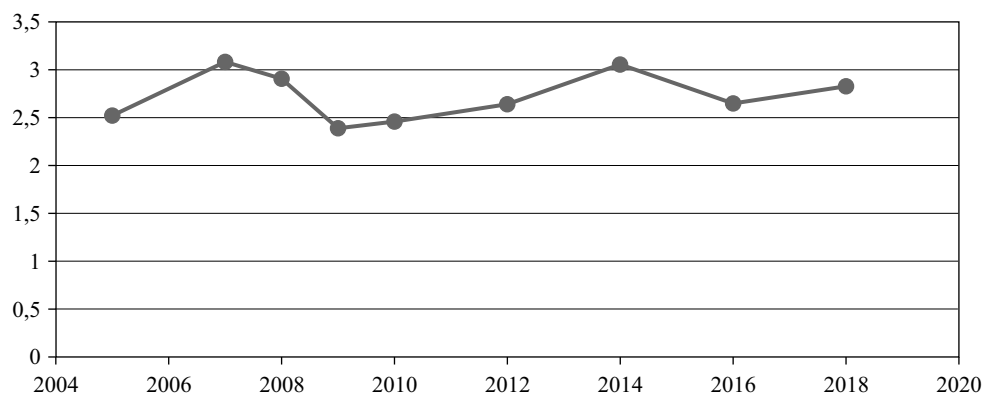
³¹ D.A. Baldwin, *Economic Statecraft*, Princeton University Press, Princeton 1985, s. 68.

³² Więcej na temat pojęcia mocarstwa: B. Buzan, *The United States and the Great Powers: World Politics in the Twenty-First Century*, Polity, Cambridge 2004.

³³ Dane z CIA The World Factbook, <https://www.cia.gov/> (data dostępu: 5.06.2019).

³⁴ Ibidem.

³⁵ *Lost economic time. The Proust Index*, „The Economist”, 25.02.2012, <http://www.economist.com>, (data dostępu: 5.06.2019).

Rysunek 1. Wielkość PKB Wielkiej Brytanii w latach 2004–2018 (mld USD)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Światowego, www.data.worldbank.org (data dostępu: 30.06.2019).

Struktura brytyjskiego dochodu jest typowa dla kraju wysoko rozwiniętego. W 2017 r. 79,2% PKB generował sektor usług, 20,2% przemysł i jedynie 0,6% rolnictwo³⁶. Ważniejszym wskaźnikiem niż sama struktura jest wartość dodana kreowana przez poszczególne sektory. Rolnictwo tworzy niespełna 1% PKB wartości dodanej. Tendencja ta jest niezmienna już od ponad dekady. Wartość dodana tworzona przez przemysł wyniosła w 2017 r. 17,9% PKB, co oznacza, że nie wzrosła od 2010 r. Dźwignią gospodarki są usługi, których wartość dodana oscylowała wokół 71,5% PKB³⁷. Roczny wzrost wartości dodanej tego sektora nie przekracza jednak 2%³⁸. Podobna prawidłowość widoczna jest w strukturze zatrudnienia, aż 83,5% wszystkich zatrudnionych pracuje w sektorze usług, 15,2% w przemyśle, a 1,3% w rolnictwie³⁹.

Tabela 1. Udział poszczególnych krajów w tworzeniu światowego PKB w 2018 r. (%)

Wielka Brytania	USA	Francja	Niemcy	Rosja	Chiny	Indie	Brazylia
2,20	15,00	2,15	3,15	3,07	19,24	8,07	2,46

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Międzynarodowego Funduszu Walutowego.

Udział Wielkiej Brytanii w tworzeniu światowego PKB wyniósł w 2018 r. 2,2%⁴⁰. Jest to wynik zbliżony do innych krajów europejskich o podobnej wielkości. Jest on jednak niższy niż w 2008 r., kiedy wynosił 3,16%, oraz w 2011 r., kiedy miał wartość 2,85%⁴¹.

³⁶ Dane z CIA The World Factbook, <https://www.cia.gov/> (data dostępu: 5.06.2019).

³⁷ Dane Banku Światowego, www.data.worldbank.org (data dostępu: 4.06.2019).

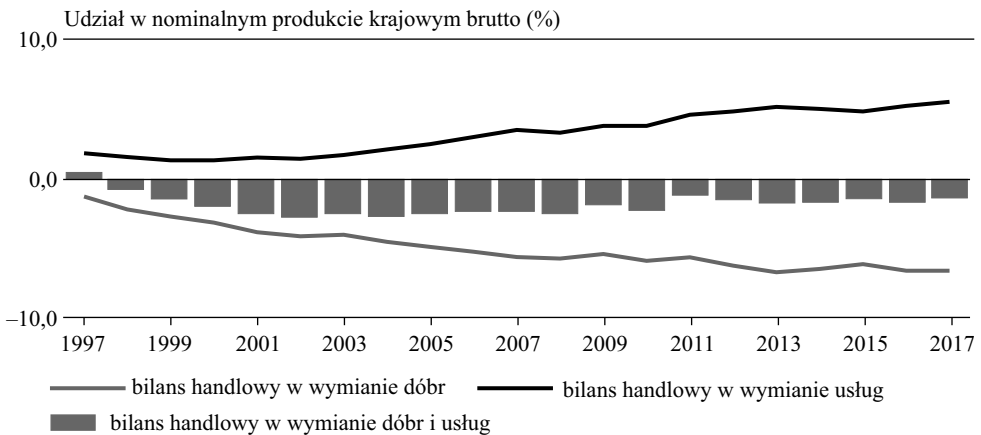
³⁸ Ibidem.

³⁹ Dane z CIA The World Factbook, <https://www.cia.gov/> (data dostępu: 6.06.2019).

⁴⁰ Dane Międzynarodowego Funduszu Walutowego, <https://www.imf.org> (data dostępu: 5.06.2019).

⁴¹ Dane Banku Światowego, www.data.worldbank.org (data dostępu: 30.06.2019).

Tradycyjnie dominująca rola Wielkiej Brytanii w sferze gospodarczej opierała się na jej pozycji handlowej. Obecny udział Wielkiej Brytanii w światowym handlu sięga 4%⁴². W 2017 r. Wielka Brytania była dziesiątym największym eksporterem i piątym światowym importerem⁴³. Kluczową kwestią jest jednak specyfika handlu Wielkiej Brytanii, która nie pozwala patrzeć na wymianę międzynarodową w sposób całościowy. Tendencje zachodzące w handlu towarami oraz usługami są przeciwstawne. Zasadniczą różnicą jest dodatni bilans w handlu usługami, a ujemny w handlu towarami. Tendencja ta utrzymuje się już wiele lat. Również w 2017 r. deficyt handlowy Wielkiej Brytanii zmniejszył się dzięki nadwyżce w handlu usługami, a największym kontrybutorem wzrostu były usługi finansowe⁴⁴. Odwrotny jest ponadto kierunek, w którym podążają te dwa wskaźniki. Wielka Brytania staje się corocznie coraz większym eksporterem usług o rosnącym znaczeniu w gospodarce światowej. W przypadku wymiany towarowej, choć eksport również powoli wzrasta, to znajduje się na niższym poziomie niż import, a jego znaczenie międzynarodowe spada. Poniższe wykresy odzwierciedlają ten trend na przykładzie ostatnich dwóch dekad.

Rysunek 2. Bilans handlowy Wielkiej Brytanii (% PKB)

Źródło: *United Kingdom balance of payments. The Pink Book 2018*, Office of National Statistics, s. 8.

Struktura przedmiotowa brytyjskiego handlu zwraca uwagę na istotną rolę, jaką odgrywają usługi całościowo, ale również ich poszczególne kategorie. Wysoka jest zarówno ich wartość nominalna, jak i generowana przez nie nadwyżka. Spośród wszystkich kategorii usług jedynie usługi turystyczne oraz rządowe zanotowały deficyt. W przypadku usług finansowych, ubezpieczeniowych i emerytalnych, innych usług biznesowych, usług IT i telekomunikacyjnych oraz transportowych widoczna

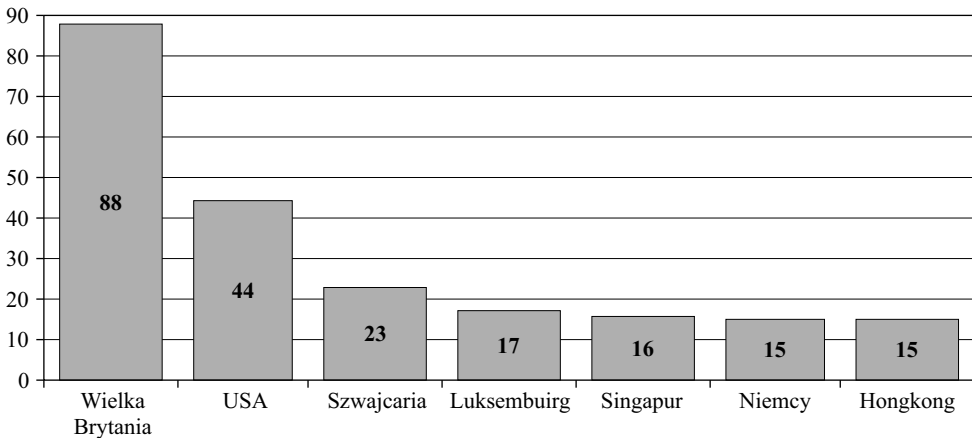
⁴² Ibidem.

⁴³ Dane z CIA The World Factbook, <https://www.cia.gov/> (data dostępu: 5.06.2019).

⁴⁴ *United Kingdom balance of payments. The Pink Book 2018*, Office of National Statistics, s. 12.

była znaczna nadwyżka⁴⁵. W przypadku handlu dobrami wszystkie grupy towarowe zanotowały deficyt w handlu zagranicznym.

Wyróżniającą cechą brytyjskiego sektora usług finansowych na tle innych krajów jest jego wysoki dodatni bilans handlowy. Rysunek 3 pokazuje, że żaden inny kraj, włączając Stany Zjednoczone, nie osiąga takich wyników.

Rysunek 3. Bilans handlowy sektora finansowego poszczególnych krajów w 2017 r. (mld USD)

Źródło: Key Facts about the UK as an International Financial Centre 2018, październik 2018, thecityuk.com, s. 8 (data dostępu: 12.06.2019).

Wyjątkowo wysoki udział usług finansowych w tworzeniu brytyjskiego PKB jest determinowany kilkoma czynnikami. Londyńskie City jest globalnym centrum finansowania bankowego oraz ma znaczący udział w hurtowym rynku finansowania długiem. Parkiety londyńskie notują ogromny udział wymiany międzynarodowej⁴⁶ oraz są liderem na rynku akcji, obligacji oraz towarów⁴⁷. To miejsce zwiększania kapitału dla wielu przedsiębiorstw zagranicznych oraz zarządzania i obsługi funduszy z Azji, Bliskiego Wschodu⁴⁸, RPA etc. Londyn to węzeł usług ubezpieczeniowych oraz miej-

⁴⁵ W sumie usługi zanotowały w 2017 r. nadwyżkę w wysokości 111,5 mld funtów. W przypadku poszczególnych kategorii nadwyżka w wymianie handlowej wyniosła: usługi finansowe – 44,3 mld funtów, usługi ubezpieczeniowe oraz emerytalne – 16,5 mld funtów, inne usługi biznesowe (profesjonalne, doradcze, techniczne, związane z handlem) – 41,6 mld funtów, usługi telekomunikacyjne i IT – 8,7 mld funtów, usługi transportowe – 8 mld funtów.

⁴⁶ Na London Stock Exchange notowanych jest 428 przedsiębiorstw zagranicznych. Liczba ta stanowi 12,4% wszystkich firm na świecie, które są notowane za granicą. W City znajduje się również London Metal Exchange, która jest największą giełdą metali nieżelaznych na świecie.

⁴⁷ Więcej: *A global financial markets infrastructure business*, Annual Report, 31 December 2018, London Stock Exchange Group, <https://www.lseg.com/> (data dostępu: 3.07.2019).

⁴⁸ Więcej: E. Housby, *Islamic Financial Services in the United Kingdom*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2011.

sce popularyzacji wielu rozwijających się produktów, jak np. handel limitami emisji dwutlenku węgla. Najistotniejszą zaletą brytyjskiego sektora finansowego⁴⁹ jest jednak jego stabilność i otwartość na inwestorów z całego świata, umiejętność przyciągania ludzi oraz dyfuzja wiedzy⁵⁰.

Jedynym istotnym rywalem Wielkiej Brytanii na światowym rynku finansowym są Stany Zjednoczone. Spośród wszystkich najważniejszych dziedzin to te dwa rynki osiągają na przemian najwyższe wyniki. Wysoki procentowy udział w rynku Wielka Brytania osiąga w takich dziedzinach, jak: pożyczki międzybankowe, obroty na międzynarodowym rynku walutowym czy obrót instrumentami pochodnymi.

Tabela 2. Udział rynkowy w poszczególnych kategoriach sektora finansowego największych centrów finansowych (%)

	Wielka Brytania	Stany Zjednoczone	Japonia	Francja	Niemcy	Singapur	Hongkong	Inne
Międzynarodowe pożyczki międzybankowe [1. kw. 2018]	18	10	7	9	8	2	6	39
Obroty na rynku walutowym [kwiecień 2016]	37	20	6	3	2	8	7	18
Instrumenty pochodne na stopę procentową [kwiecień 2016]	39	41	2	5	1	2	4	7
Klasyczne zarządzanie funduszami inwestycyjnymi [koniec 2016]	7	46	8	4	–	–	–	–
Przypis składki ubezpieczeniowej [koniec 2017]	6	28	9	5	5	1	1	46
Międzynarodowe dłużne papiery wartościowe (w obiegu) [koniec 2017]	13	10	2	6	5	1	1	61

Źródło: Key Facts about the UK as an International Financial Centre 2018, październik 2018, thecityuk.com, s. 11 (data dostępu: 12.06.2019).

⁴⁹ Należy również wspomnieć o takich zaletach, jak otwarcie kulturowe i gospodarcze na resztę świata. Wpływ na to mają tradycje imperialne Wielkiej Brytanii, gdzie to właśnie Londyn pełnił funkcję centrum, które przyciągało ludzi z całego świata. Ponadto centralne położenie geograficzne i strefa czasowa, która sytuuje Londyn pomiędzy Dalekim Wschodem a Ameryką Północną, czyli starym a nowym światem, pozwalając mu zająć się o godziny pracy przedsiębiorstw i giełd innych centrów gospodarczych, tworzy najdłuższy dzień biznesowy na świecie. W związku z powyższym wiele firm azjatyckich oraz amerykańskich przenosi swoje siedziby właśnie do Londynu. Ważnym elementem jest również język angielski oraz fakt, że w Londynie znajdują się siedziby wielu instytucji finansowych, gospodarczych oraz analitycznych, które tworzą swoisty ekosystem finansowy. Inwestorzy mają do dyspozycji szeroki wachlarz usług profesjonalnych dostępnych w Londynie oraz szereg funduszy inwestycyjnych, które są w nim zarządzane.

⁵⁰ *Power Up: UK inward investment. Key drivers of foreign investment and its value to the UK economy*, Deloitte 2019, <https://www2.deloitte.com> (data dostępu: 12.06.2019).

Planowane na październik 2019⁵¹ r. wyjście Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej stanowi dla sektora finansów wyzwanie. Największe obawy związane są z niewiedzą co do przyszłego kształtu regulacji, ich nieprzewidywalności, a także terminu i sposobu dokonania zmian. Inwestorzy nie wiedzą, jak będzie wyglądał obowiązujący porządek prawny oraz czy firmy finansowe będą mogły w dalszym ciągu obsługiwać cały rynek Unii Europejskiej z Wielkiej Brytanii. Prawdopodobna jest utrata przez nie tzw. bankowego paszportu Unii Europejskiej⁵², który umożliwia im rozszerzanie działalności na całą Unię, choć posiadają filię wyłącznie na terenie jednego jej kraju, w tym przypadku w Londynie. Zniesienie bankowego paszportu będzie oznaczało konieczność otwarcia kolejnej filii w państwie członkowskim Unii Europejskiej, co generuje dodatkowe koszty utrzymania dotychczasowej działalności operacyjnej oraz wymaga dostosowania się do aż trzech reżimów prawnych – krajowego, Wielkiej Brytanii oraz Unii Europejskiej⁵³. Szacunki Instytutu Petersona wskazują, że w związku z Brexitem nastąpi spadek przychodów w branży o ok. 12–18%, a pracę może stracić ok. 7–8% dotychczas zatrudnionych w sektorze finansów⁵⁴. Największe straty mogą zanotować firmy clearingowe, których wielkość usług świadczonych na terenie Unii Europejskiej może spaść nawet o ok. 60%, oraz sektor bankowy, który eksportuje ok. 23% swoich usług, a ewentualna utrata jednolitej licencji bankowej może tę wartość znacznie zmniejszyć⁵⁵. Zmiana polityki migracyjnej może z kolei wyrzucić negatywny efekt na inne usługi profesjonalne (prawne, doradcze, audytowe, rachunkowe etc.) w związku z dużą liczbą ekspertów zagranicznych zatrudnionych w branży.

Wyjątkową w skali świata cechą brytyjskiej gospodarki jest umiejętność przyciągania bezpośrednich inwestycji zagranicznych. W 2017 r. Wielka Brytania była trzecim krajem najchętniej wybieranym przez inwestorów oraz piątym największym inwestorem na świecie⁵⁶.

Kraj ten jest niezmiennie pierwszą europejską destynacją dla inwestorów. Spośród 6653 wszystkich europejskich projektów inwestycyjnych w 2017 r. aż 1205 zostało zlokalizowanych w Zjednoczonym Królestwie⁵⁷.

⁵¹ Data ta wciąż nie jest ostatecznie potwierdzona z uwagi na brak konsensusu w parlamencie brytyjskim co do modelu wyjścia Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej.

⁵² Więcej: European Parliament Briefing, *Understanding equivalence and the single passport in financial services. Third-country access to the single market*, luty 2017, <http://www.europarl.europa.eu/> (data dostępu: 1.07.2019); D. Schoemaker, *The UK financial sector and EU integration after Brexit: The issue of passporting*, w: N. Campos, F. Coricelli (red.), *The Economics of UK-EU Relations: From the Treaty of Rome to the Vote for Brexit*, Palgrave Macmillan Secaucus, London 2017, s. 119–138.

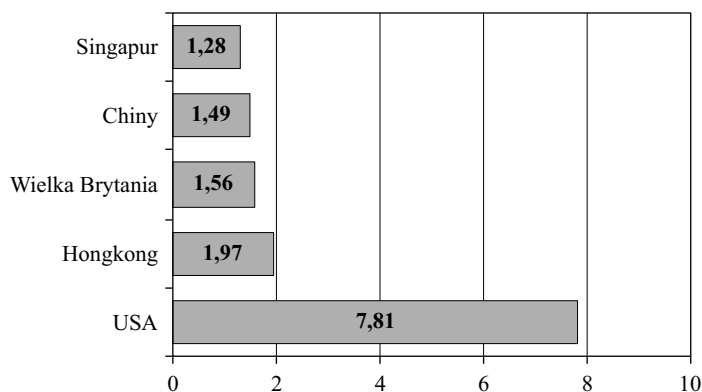
⁵³ J. Springford, S. Tilford, C. Odendahl, P. McCann, *The Economic Consequences of Leaving the EU. The Final Report of the CER Commission on Brexit 2016*, kwiecień 2016, Centre for European Reform, s. 81.

⁵⁴ Simeon Djankov, wystąpienie na panelu dyskusyjnym *Long-Term Implications of Brexit*, 23 marca 2017, Washington D.C., Peterson Institute for International Economics, piie.com (data dostępu: 11.06.2019).

⁵⁵ Ibidem.

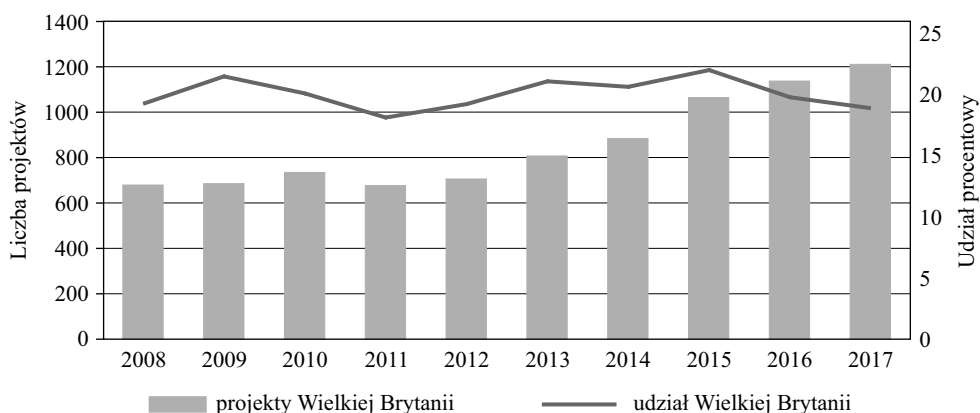
⁵⁶ *UK Trade in Numbers*, February 2019, Department for International Trade, s. 5.

⁵⁷ Game changers. EY's Attractiveness Survey Europe, June 2018.

Rysunek 4. Pięć najbardziej atrakcyjnych lokalizacji dla inwestorów według kryterium nominalnej wartości dokonanych inwestycji (mld USD)

Źródło: *UK Trade in Numbers*, February 2019.

Rysunek 5. Liczba projektów BIZ w Wielkiej Brytanii i ich udział w liczbie europejskich projektów

Źródło: *EY's Attractiveness Survey UK*, June 2018; Department for International Trade, s. 28.

Negatywnym zjawiskiem jest jednak spadek udziału brytyjskich projektów inwestycyjnych w sumie europejskich przedsięwzięć. W 2015 r. ich udział wynosił 21%, w 2016 – 19%, a w 2017 – 18%⁵⁸. Jest to niewątpliwie efekt zapowiedzi wyjścia Królestwa z Unii Europejskiej i przejęcia części inwestycji przez Niemcy oraz Francję. Ponadto w analogicznych latach widać wzrost odpływu inwestycji z Wielkiej Brytanii, który w 2017 r. osiągnął rekordowy poziom 464 projektów. Oznacza to odpływ większy o 35% w stosunku do 2016 r.⁵⁹

⁵⁸ *EY's Attractiveness Survey UK*, June 2018.

⁵⁹ *Ibidem*.

Londyńskie City jako instrument kształtowania przestrzeni geoeconomicznej

Drugim filarem budowania przestrzeni geoeconomicznej przez państwo jest oddziaływanie na rozwój i funkcjonowanie gospodarki światowej. Celem jest kształtowanie tej przestrzeni wedle własnych preferencji, tak aby zwiększyć swoje możliwości rozwoju. Aby to osiągnąć, państwo musi prowadzić aktywną politykę tak wewnętrzną, jak zewnętrzną. W przypadku polityki wewnętrznej istotą jest wzmacnianie potencjału i bogactwa, a także przestrzeni biznesowej, której niektóre parametry zostały przedstawione powyżej. Polityka władz musi gwarantować stabilność systemu, bezpieczeństwo oraz przewidywalne, przejrzyste i przyjazne prawo dla inwestorów⁶⁰. Miarą sukcesu państwa w budowaniu przyjaznego otoczenia biznesowego są międzynarodowe rankingi sporządzane przez rozmaite instytucje. Wśród najbardziej renomowanych należy wymienić *Global City Index* tworzony przez firmę A.T Kearney⁶¹, a także *The Global Financial Centres Index*, który analizuje wyłącznie światowe centra finansowe⁶². Są to uznane i wiarygodne zestawienia stanowiące podstawę podejmowania decyzji o lokalizacji działalności międzynarodowej przez przedsiębiorców, więc wydają się dobrą miarą działania państwa w omawianej przestrzeni. W rankingu *Global City Index* Londyn zajął w 2018 r. drugie miejsce. Na uwagę zasługują kryteria ewaluacji ocenianych miast, które obejmują pięć głównych obszarów: aktywność biznesową, kapitał ludzki, wymianę informacji, warstwę kulturową oraz zaangażowanie polityczne miast⁶³. W rankingu *The Global Financial Centres Index* Londyn również zajął w 2018 r. drugie miejsce, podobnie ustępując miejsca jedynie Nowemu Jorkowi. W przypadku tego zestawienia podczas badania brano pod uwagę: otoczenie biznesowe, kapitał ludzki, infrastrukturę, rozwój sektora finansowego oraz reputację⁶⁴.

⁶⁰ Więcej: A. Potter, *United Kingdom*, „The Foreign Investment Regulation Review”, Edition 6, październik 2018.

⁶¹ AT Kearney 2018 Global Cities Report, <https://www.atkearney.com/> (data dostępu: 11.06.2019).

⁶² The Global Financial Centres Index 25, <https://www.longfinance.net/> (data dostępu: 2.07.2019).

⁶³ W przypadku aktywności biznesowej brana jest pod uwagę liczba siedzib globalnych korporacji, w tym istotne miejsce zajmują firmy świadczące usługi biznesowe, wartość rynku kapitałowego, liczba organizowanych konferencji międzynarodowych oraz przepływ dóbr przez główne porty i lotniska. Dziedzina kapitał ludzki zwraca uwagę na liczbę absolwentów szkół wyższych. Wymiana informacji obejmuje możliwości cyrkulacji informacji w ramach miasta oraz poza jego granice, podstawowymi parametrami są dostępność podstawowych kanałów telewizyjnych oraz internetu, a także obecność biur międzynarodowych serwisów informacyjnych. Warstwa kulturowa dotyczy zróżnicowanej palety atrakcji kulturalnych dostępnych w danym mieście, w tym wydarzeń sportowych, muzeów, sztuk oraz relacji nawiązanych z miastami partnerskimi. Zaangażowanie polityczne obejmuje wpływ miasta na politykę międzynarodową mierzony liczbą ambasad i konsulatów, think thanków, organizacji i instytucji międzynarodowych, a także liczbę odbywających się konferencji politycznych.

⁶⁴ W kategorii otoczenia biznesowego mierzono stabilność polityczną, państwo prawa, instytucje, ramy prawne przestrzeni gospodarczej, podatki oraz przestrzeń ekonomiczną; kapitał ludzki obejmował dostęp do wykwalifikowanych pracowników, elastyczność rynku pracy, rozwój i wiedzę oraz jakość życia; kryterium infrastruktury badało już istniejącą infrastrukturę, ale także technologie informacyjne i komunikację, transport oraz stopień zrównoważonego rozwoju; rozwój sektora finansowego oznaczał dostęp do kapitału, jego

Samo otoczenie biznesowe Londynu zostało ocenione jako najlepsze na świecie, w pozostałych kategoriach uplasował się na drugiej pozycji. Polityka wewnętrzna nastawiona na ułatwienie prowadzenia działalności gospodarczej ma swoje odzwierciedlenie w rankingu *Doing Business* sporządzanym co roku dla wszystkich państw przez Bank Światowy, który wskazuje gospodarki z przepisami najbardziej przyjaznymi biznesowi. Wielka Brytania zajęła w edycji na rok 2019 ósme miejsce⁶⁵. Łatwość prowadzenia działalności w danym kraju badana jest na podstawie stopnia trudności przy: zakładaniu przedsiębiorstwa, uzyskiwaniu pozwolenia na budowę, podłączaniu do sieci elektroenergetycznej, rejestrowaniu przeniesienia własności nieruchomości oraz otrzymywaniu kredytu. Wśród kryteriów analizuje się również poziom ochrony inwestorów mniejszościowych, płacenia podatków, handel zagraniczny, egzekwowanie umów oraz ogłaszanie upadłości.

Kreowanie przestrzeni geoeconomicznej opiera się w zasadniczej części na polityce zagranicznej, która wykorzystuje w tym celu potencjał i siłę wewnętrzną państwa. Wpływ londyńskiego City jako centrum finansowego ma kilka wymiarów. Celem ich wszystkich jest wspieranie wolnego handlu, liberalizacja wymiany oraz przepływów kapitałowych. Jak zauważyła minister spraw wewnętrznych Amber Rudd, „Wielka Brytania jest przede wszystkim gospodarką opartą na usługach, także jej nadrzędnym celem jest stworzenie zliberalizowanej przestrzeni w sektorze usług”⁶⁶. Dążenie to wyrażane jest w brytyjskiej polityce zagranicznej od wielu lat. Podczas spotkania ministerialnego w Hongkongu podczas trwającej Rundy z Doha Wielka Brytania, choć stała na czele Prezydencji Unii Europejskiej, formułowała dużo dalej idące stanowisko w tej sferze i starała się naciskać na pozostałe państwa członkowskie, aby poparły jej inicjatywę. Stanowisko Zjednoczonego Królestwa podczas negocjacji było jasno wyrażone i opierało się na podejściu liberalnym i wolnorynkowym, a za główny cel w rozmowach uznano liberalizację sektora usług⁶⁷.

Obecnie procesy liberalizacyjne są wspierane głównie na forum wielostronnym, z uwagi na fakt, że Wielka Brytania nadal jest członkiem Unii Europejskiej i podlega wspólnej polityce handlowej. Aktywnie jednak wspiera te procesy na arenie wspólnotowej poprzez swoich reprezentantów i proponuje rozwiązania instytucjonalne na forum Światowej Organizacji Handlu, G7, G20 czy w instytucjach finansowych. Prawdopodobne wyjście Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej otworzy przed nią nowe możliwości w tym zakresie. W związku z powyższym w lipcu 2016 r. został powołany Departament for International Trade, którego zadaniem ma być promowanie

płynność, wynik ekonomiczny oraz głębokość klastrów przemysłowych, kryterium reputacji obejmowało markę miasta, poziom innowacji, atrakcyjność i zróżnicowanie kulturowe oraz porównanie z innymi centrami.

⁶⁵ Dla porównania Stany Zjednoczone – 7 miejsce, Niemcy – 24 miejsce, Francja – 32 miejsce, Polska – 33 miejsce. W pierwszej trójce znalazły się kolejno: Nowa Zelandia, Singapur i Dania.

⁶⁶ House of Commons, International Trade Committee, *UK-US Trade Relations, Second Report of Session 2017–2019*, kwiecień 2018, s. 36.

⁶⁷ House of Commons, International Development Committee, *The WTO Hong Kong Ministerial and the Doha Development Agenda, Third Report of Sessions 2005–20016*, vol. 2.

liberalizacji, inwestycji, a także wolnego handlu⁶⁸. Jako indywidualny podmiot Wielka Brytania będzie miała wpływ na kształt przyszłych porozumień o wolnym handlu. Pierwsze założenia nowej strategii handlowej są zawarte w dokumentach rządowych dotyczących przyszłych negocjacji po Brexicie⁶⁹. Wyraźnie wskazują one, że Wielka Brytania będzie dążyła do dalszej liberalizacji handlu usługami z przyszłymi partnerami⁷⁰.

Kształtowanie przestrzeni geoeconomicznej ma też wymiar pośredni w postaci kreowania miejsc pracy dla wykwalifikowanych pracowników, a także wpływu na przedsiębiorstwa, które prowadzą działalność w londyńskim City, korzystają z kapitału oraz innych dostępnych w nim usług. Instytucje finansowe oraz prywatni inwestorzy poprzez finansowanie przedsięwzięć, zarządzanie ryzykiem, działalność bankową oraz giełdową, a także wykorzystując inne instrumenty dostępne w City, wprowadzają, a czasem wymuszają określone standardy funkcjonowania na rynku czy sposoby prowadzenia działalności w zamian za dostęp do ich kapitału. W wyniku tego sprzężenia następuje dyfuzja standardów, wiedzy, ideologii wolnorynkowej oraz praktyk biznesowych bliskich brytyjskim przedsiębiorcom. Jest to możliwe z uwagi na rolę, jaką odgrywa City w globalnym systemie finansowym. W City znajduje się 85% europejskich aktywów funduszy hedgingowych, 74% instrumentów pochodnych na stopę procentową, 65% przypisów składek na ubezpieczenia morskie, 59% zebranych funduszy private equity, a także zachodzi 78% obrotów walutowych⁷¹. Taka głębokość rynku sprawia, że londyńskie City przyciąga zarówno wiele firm lokalizujących tam swoje siedziby, jak i wykwalifikowanych pracowników. Wszystkie te podmioty są nośnikami brytyjskiego stylu prowadzenia działalności i dobrych praktyk. Przykładem dyfuzji dobrych standardów było wprowadzenie najpierw w Wielkiej Brytanii, a następnie w innych krajach modelu innowacyjnego systemu finansowego po kryzysie finansowym. Jego istotą było stworzenie wzajemnej relacji między oczekiwaniami społecznymi, polityką państwa oraz innowacjami zaproponowanymi przez przedsiębiorstwa operujące na rynku finansowym⁷². Jest to egzemplifikacja teorii geoeconomii, w której kształt przestrzeni jest wynikiem sprzężenia świata biznesu i państwa⁷³.

⁶⁸ *The Department for International Trade, Preparing for trade negotiations*, maj 2019.

⁶⁹ Więcej: I. McIver, A. Berthier, I. Wooton, *UK Trade Policy and Brexit*, 7.03.2018, The Information Centre, The Scottish Parliament; E. Kydgate, J. Rollo, R. Wilkinson, *The UK Trade Landscape After Brexit*, The UK Trade Policy Observatory, October 2016.

⁷⁰ Więcej: Department for International Trade, *Preparing for our future UK trade policy*, październik 2018; D. Griswold, *Leading the Way with a US-UK Free Trade Agreement*, Mercatus Research Center, George Mason University, październik 2018.

⁷¹ *The UK: Europe's Financial Centre*, sierpień 2016, The CityUK, London, <https://www.thecityuk.com/research> (data dostępu: 2.07.2019).

⁷² *The United Kingdom: Global Hub, Local Dynamics. Mapping the transition to a sustainable financial system*, The Environment House 2016.

⁷³ Więcej: S.A. Cohen, *Geoeconomics: Lessons from America's mistakes*, Working Paper, 1992, nr 42; S. Strange, op. cit.

Konkluzje

Przeprowadzona analiza pozwala odpowiedzieć na postawione w artykule pytania badawcze. Wielka Brytania jest mocarstwem ekonomicznym o znaczeniu międzynarodowym, które dzięki sile swojej gospodarki jest w stanie kształtować przestrzeń ekonomiczną. Przedstawione dane makroekonomiczne wskazują również, że największą siłą i motorem gospodarki Zjednoczonego Królestwa jest londyńskie City, które stanowi główny filar brytyjskiej przestrzeni geoeconomicznej. Początek rozwoju City datuje się na XVII w., kiedy zostały otwarte pierwsze banki w tym mieście. Wraz z rozwojem Londynu jako stolicy wielkiego imperium napływał duży kapitał, a następnie wykwalifikowani pracownicy z całego świata. City of London stało się największym skupiskiem instytucji finansowych i ekspertów w tej dziedzinie, a także centrum finansowym w skali globalnej⁷⁴. Pomimo upadku strefy szterlinga⁷⁵ na początku lat 70. Londynowi udało się utrzymać pozycję ważnego centrum gospodarczego, ale już nie dzięki własnej walucie⁷⁶, ale rozprzestrzenianiu się strefy biznesu eurodolarów.

Założenia teorii geoeconomii znajdują odzwierciedlenie w analizie problematyki mocarstwowości, a także potwierdzają przyjętą wcześniej hipotezę, że podstawą współczesnej mocarstwowości Wielkiej Brytanii jest londyńskie City pełniące funkcję globalnego centrum finansowego. Przeprowadzone badanie wskazuje, że odgrywa ono kluczową rolę w budowaniu przestrzeni geoeconomicznej. Świadczy o tym fakt, iż podstawą siły Wielkiej Brytanii na arenie międzynarodowej nie są instrumenty wojskowe, ale metody handlowe. Analiza parametrów makroekonomicznych rzuca światło na te sektory gospodarki, które powiększają bogactwo Wielkiej Brytanii i dają jej przewagę konkurencyjną na rynku międzynarodowym. Wysokie PKB oraz udział w tworzeniu światowego dochodu plasują Zjednoczone Królestwo w grupie najbogatszych państw świata. Specyfika handlu zagranicznego i szczególny status

⁷⁴ S. Djakov, *The City of London after Brexit*, February 2017, Policy Brief, Peterson Institute for International Economics, www.piie.com, s. 1 (data dostępu: 11.06.2019).

⁷⁵ Wraz z odstąpieniem przez Bank of England od wymiennalności funta szterlinga na złoto i zdewaluowaniem waluty Wielka Brytania zaproponowała powiązaniem ze sobą krajom przyłączenie się do bloku szterlingowego w celu utrzymania konkurencyjnego handlu. Oznaczało to uprzywilejowany dostęp do brytyjskiego rynku kapitałowego oraz nadwyżek finansowych części krajów bloku, które miały rekompensować deficyt innych. Członkowie mogli albo przyjąć funta jako obowiązującą w kraju walutę, albo powiązać własną walutę sztywnym kursem z funtem. Umowa dotyczyła także utrzymywania gros rezerw walutowych w funtach oraz nałożenia kontroli na wymianę, aby nie obniżyć jego wartości. Potrzeba wojenna doprowadziła do konieczności ochrony waluty brytyjskiej za granicą i wprowadzenia mechanizmów, które zapobiegałyby ucieczce od niej na rzecz dolara. Utrzymywanie bloku szterlinga było próbą wzmocnienia roli tracącej na znaczeniu waluty brytyjskiej. Do jego ostatecznego upadku doprowadziła dewaluacja funta w 1967 roku.

⁷⁶ W ostatnich dekadach rola funta w międzynarodowych transakcjach znacznie się zmniejszyła. Spadł również jego udział w utrzymywanych przez państwa rezerwach walutowych. Waga funta została obniżona nie tylko przez dolara, ale również euro. Według Międzynarodowego Funduszu Walutowego w 2017 r. jedynie 4,4% wszystkich rezerw na świecie było utrzymywanych w funtach w porównaniu do 61,7% w przypadku dolara, 20,7% euro i 5,2% jena. Dane Międzynarodowego Funduszu Walutowego, <https://www.imf.org> (data dostępu: 7.06.2019).

wymiany usług, ich zdolności do kreowania wartości dodanej oraz nadwyżek handlowych są nieporównywalne z żadną inną gospodarką światową. Oznacza to, że popyt na brytyjskie usługi wciąż rośnie. Zgodnie z założeniami teorii geoeconomii kluczową rolę w stosunkach międzynarodowych odgrywają państwa, które kontrolują przepływ kapitału oraz inwestycji⁷⁷. Udział brytyjskiego sektora finansowego i jego poszczególnych segmentów w światowym systemie wyraźnie wskazuje, że kraj ten jest w stanie kontrolować przepływ czynników produkcji. Rynek ten jest uznawany przez przedsiębiorców za jedną z najbardziej atrakcyjnych lokalizacji inwestycyjnych, o czym świadczy liczba realizowanych projektów. Przywołując za Haliżakiem elementy sfery finansowej⁷⁸, które konstruują przestrzeń geoeconomiczną, jak rynek pieniężny, kapitałowy, kredytowy oraz instrumentów pochodnych, widać wyraźnie, że londyńskie City nie tylko posiada je wszystkie, ale też tworzy dla nich określone ramy prawno-instytucjonalne, którym inne podmioty muszą się podporządkować. Przestrzeń ta rozciąga się daleko poza granice Wielkiej Brytanii z uwagi na stopień umiędzynarodowienia systemu finansowego. Siła państwa zgodnie z teorią geoeconomiczną mierzona jest również w odniesieniu do istniejącej przestrzeni biznesowej, atrakcyjnej dla inwestorów. Przytoczone w pracy rankingi, jak również zdolność City do przyciągania przedsiębiorstw, instytucji międzynarodowych, wykwalifikowanych ludzi czy technologii dają podstawę do stwierdzenia, że przestrzeń ta ma przewagę nad innymi gospodarkami na świecie.

Celem prowadzonej przez Zjednoczone Królestwo polityki tak wewnętrznej, jak zewnętrznej jest wzmocnienie potencjału gospodarczego, a następnie wykorzystanie go do kształtowania przestrzeni geoeconomicznej i determinowania w ten sposób relacji na rynku i sposobu działania innych podmiotów⁷⁹. By móc pełniej korzystać z kształtowanej przez siebie przestrzeni, Wielka Brytania dąży do możliwie największej liberalizacji sektora usług na forum międzynarodowych organizacji, jak również przez bilateralne umowy o wolnym handlu. Podstawowym narzędziem budowania brytyjskiej przestrzeni geoeconomicznej jest sektor finansowy zlokalizowany w londyńskim City. To właśnie ten element gospodarki należy uznać za największe bogactwo i siłę tego państwa, która umożliwia realne oddziaływanie na pozostałe podmioty globalnych stosunków gospodarczych. Kluczową rolę odgrywa w tym przypadku relacja pomiędzy państwem a instytucjami biznesowymi, które wzajemnie na siebie oddziałują i kreują wspomnianą przestrzeń.

Wspomniane wcześniej wymuszanie przez instytucje finansowe określonych standardów funkcjonowania oraz zachowania w zamian za dostęp do rynku jest znakomitym przykładem oddziaływania państwa bez użycia narzędzi militarnych, ograniczającego się do możliwości arbitralnego nagradzania lub karania drugiej

⁷⁷ E. Luttwak, *From Geopolitics to...*, op. cit., s. 17–23

⁷⁸ E. Haliżak, *Geneza geoeconomii*, op. cit., s. 29.

⁷⁹ S. Strange, op. cit., s. 25.

strony w zależności od tego, czy jej zachowanie jest pożądane, czy też nie⁸⁰. W tym przypadku, jak zauważył David Baldwin, wpływ opiera się na instrumentach, których cenę można wyrazić w pieniądzu, gdyż polega na przyznaniu bądź odmówieniu dostępu do kapitału, wiedzy, usług profesjonalnych, giełd oraz całej infrastruktury finansowo-biznesowej, która znajduje się we władaniu londyńskiego City. W wyniku tego sprzężenia następuje dyfuzja standardów, wiedzy, ideologii wolnorynkowej oraz praktyk biznesowych bliskich brytyjskim przedsiębiorcom. Brytyjski sektor finansowy poprzez swoją siłę oraz atrakcyjność dla podmiotów z całego świata kształtuje rynek globalny, jednocześnie tworząc dla siebie lepsze warunki rozwoju. Z uwagi na fakt, że City jest globalnym, a nie regionalnym centrum finansowym, jego pozycja nie powinna się zmienić po Brexicie. Z pewnością przedsiębiorstwa zanotują pewne straty, jak wskazywały przytoczone analizy, ale rola City jako instrumentu kształtowania przestrzeni geoeconomicznej nie zostanie zmniejszona.

Economic Power of Great Britain. The Role of London City in Building a Geoeconomic Space

The aim of the article is to analyze the condition of the UK economy with particular emphasis on the financial services sector and the role it plays in building the modern Great Britain's position as a major power in the world. The article constitutes an attempt to answer two main research questions: Is Great Britain an economic power of international importance, which thanks to the strength of its economy is able to shape geo-economic space? Is London, as the emanation of the British financial services sector, the pillar of the British geo-economic space? Answers to the above questions will allow us to verify the adopted hypothesis, which states that the basis of modern Great Britain's position as a major power is London City acting as a global financial center. It plays a key role in building the geo-economic space.

Keywords: geo-economic space, economic power economy, UK financial sector, London City, financial center, power.

⁸⁰ R. Cooper, op. cit., s. 2.